مدینه منوره

تحیه و پخش:
مرکز تحقیقات مدینه منوره

ترجمه و صدا:
عبدالله حیدری

سنی بوک
www.SunniBook.net

سنی بوک – کتابخانه مجازی اهل سنت
www.SunniBook.net

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

فهرست مطالب

مدینه منوره و تاریخ تمدن آن...2

تعمیر و توسعهٔ مسجد نبوی در طول تاریخ.. 13

تاریخ مصور مدینه منوره.. 16

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

مدینه منوره و تاریخ تمدن آن

تهیه و پخش: مرکز تحقیقات مدینه منوره

ترجمه و صدا: عبدالله حیدری

به نام خداوند بخشندهء مهربان

بینندگان عزیز! به مدینه منوره خوش آمدید، به مرکز ایمان و حرم اسلام خوش آمدید، به شهر رسول خدا **ص** خوش آمدید.

بویژه در این عرصه پربار تمدّن که خورشید مدینه نیز به سرعت نور افشانی می کند به این شهر مقدس خوش آمدید.

بیائید که اکنون با هم مروری به تاریخ مدینه داشته باشیم، جالب است که از همان اول شروع کنیم: در آن روزگاران کهن، در عصر چهارمین نسل از خاندان و نوادگان پیامبر أولو العزم الهی، حضرت نوحﷷ بود که گروهی از سرزمین بابل، در جستجو سکونت گاه جدیدی برآمدند و پس از تلاش فراوان سر انجام منطقه شاداب و حاصل خیزی را یافتند که باکوهها وسنگهای آتش فشان احاطه شده بود، در آن اقامت گزیدند و قریه کوچکی ساختندکه به اسم کد خدایشان «یثرب» نامگذاری گردید، چنانکه ازبعض روایات تاریخی بر می آید حدود بیست وسه(23)قرن، پیش از هجرت نبوی، «عمالیق» در آن سکونت داشته اند.

همچنین گفته می شود که یثرب، در قرن دوازدهم قبل از هجرت، بامملکت معینیه یمن مرتبط بوده است.

آنگونه که از بعضی آثار تاریخی بر می آید در عهد سلطنت " نبونید " پادشاه بابل، در قرن یازدهم قبل از هجرت که سال در تیماء حاکم بوده، یثرب ازوی تبعیت می کرده است.

در قرن پنجم قبل از هجرت عده ای از یهودیان، که از دست رومی ها آواره شده بودند به یثرب آمدند.

در قرن سوم قبل از هجرت، قبایل اوس و خزرج، از یمن سرازیر شدند و در یثرب اقامت گزیدند.

در طول قرنهای گذشته، همزمان با نقل و حرکتهای مزبور، افراد و گروههایی نیز از قبائل خود شبه جزیره عربستان، به یثرب وارد شدند و در آن سکونت اختیار نمودند.

از مجموع این ساکنان متنوع، یک مجتمع کشاورزی بسیار فعال تشکیل گردید، و باغها و نخلستانهای انبوهِ میوه و سبزی، سراسر یثرب را فراگرفت.

اکنون دیگر، کاردٰانهای بازرگانی، که بین شام و یمن در تردّد بودند ناگزیر جهت استفاده از آبهای شیرین و خرما های کم نظیر، و نیز داد وستد بامردم "یثرب" بدانجا سر می زدند.

حدود صدوبیست(120)سال، پیش از هجرت، جنگ خونینی میان دو قبیله اوس و خزرج در گرفت، که نقش یهود، و دسیسه های آنان را نمی توان در این جریان نادیده گرفت.

آشوب گری بشدّت ادامه یافت، و کینه توزی و حِسّ انتقام جوی، هر روز این آتش خانمانسوز را شعله ورتر می کرد وبردامنه آن می افزود، زندگی متزلزل گردید، و بسیاری از مردم بستوه آمده بودند و بابی صبری تمام برای نجات و خلاص از این مصیبت یرانگر لحظه شماری می کردند.

در سال سوّم قبل از هجرت بود که اولین نشانه ها از یک تحول بزرگ نمایان گردید،و این هنگامی بود که گروهی از قبیله خزرج در موسم حج آن سال بارسول خدا ص ملاقات کردند و آنحضرت، آنان را بسوی دین اسلام فراخواند، هنگامی که پیامبرص آیاتی چندی از کلام ملکوتی پروردگار را بر آنان تلاوت فرمودند به یکدیگر روی کردند و گفتند: مردم ! بیائید این دین را بپذیرم، والله که او پیامبر است، این همان پیامبری است، که یهود از آن سخن می گویند، مبادا بگذارید که آنان بر شما سبقت جویند.

آنگاه به پیامبر**ص** روی آوردند و گفتند: ملّت ما دچار یک دشنمی بزرک، و فتنه خانمانسوزی است امیدواریم خداوند، بوسیله تو آنان را متحد گرداند، خلاصه درحالی به یثرب باز گشتند که لذت ایمان کامشان را شیرین کرده بود.

در سال بعد بازهم در موسم حج دوازده نفر از اوس و خزرج با حضرتش **ص** ملاقات کردند این عدّه نیز قلبشان بانور ایمان منور گردید و با رسول خدا **ص** بیعت نمودند که بعدها در تاریخ به «بیعت عقبه أولی» شهرت یافت.

اینجا بود که پیامبر اکرم**ص** سفیر اسلام حضرت مصعب بن عمیر رضی الله عنه را به عنوان اولین داعی ومعلم قرآن، با آنان به یثرب فرستاد، تا اهالی آنجا را در خانه ها و کشتزارهایشان به سوی اسلام فراخواند، دیری نپائید که چندین نفر، بشمولِ عده ای از سرداران اوس و خزرج به کاروان اسلام پیوستند.

در حج سال بعد نیز هفتاد نفر از این شفتگان اسلام بسوی مکه شتافتند و از مشرف شدن به حضور مبارک پیامبر اکرم **ص**، بیعت عقبه دوم را در تاریخ به ثبت رسانیدند.

و آنگاه از ایشان و سایر مسلمین مکه تقاضا کردند که به «یثرب» هجرت کنند تا همه با کمک یکدیگر شالوده اولین جامعه اسلامی در تاریخ را بریزند.

ابتداء سایر مسلمین و سپس خود رسول بزرگواراسلام **ص** با یار باوفایشان حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه با حسرت فراوان مکه را ترک گفتند، اهل یثرب باگرمی وصف ناپزیری از تشریف آوری حضرتش استقبال نمودند و از آن به طلوع بدر، و نور افشانی مهتاب شب چهارده تعبیر نمودند از اینجا آن تحولِ بزرگِ تاریخ عملاً آغازگردید.

همه چیز در این شهر دگرگون شد، اسم یثرب به «مدینه» تبدیل گردید، و طولی نکشید که عقاید مردم از بت پرستی به خدا پرستی مبدل گردید، و مسجد نبوی،که بارزترین پایه، در ساختار جامعه اسلامی بشمار می رفت به عنوان مرکز رهبری و فرماندهی تبارز کرد.

هیئت های دعوت و سرایایِ جنگیِ مختلف، جهت درهم شکستن کابوس شرک و خرافات وسر بلندیِ کلمهء توحید براه افتادند.

در سال دوم قمری در صدوشصت کیلو متری مدینه میان نیروهای شرک و اسلام غزوهء بدر در گرفت که درآن نبرد تاریخی، مشرکین شکست سختی را متحمل شدند, و

اکثر سردارانشان کشته شد، لذا مصمم شدند در زودترین فرصت انتقام بگیرند، مصاف بعدی دامنه کوه احد بود، که گر چه هفتاد نفر از یاران پیامبر از جمله عموی آنحضرت سید الشهداء حضرت حمزه ﷺ به شهادت رسیدند با این وجود مشرکین به هدف دست نیافتند و مجبور به عقب نشینی شدند.

غزوات و سرایای جنگی یکی پی دیگری ادامه داشت و دشمنان از هر سو با شکست مواجه می شدند، قریش نا چارگردید با دیگر قبایل عرب پیمان جنگی امضاء کند، و در سال پنجم قمری با این امید که شاید بتوانند جامعه اسلامی نو پا را یکسره نابود کنند به مدینه هجوم آوردند، اما مسلمانان که از توطئه آگاه شده بودند در اطراف مدینه با مشورهء سلمان فارسی ﷺ خندق حفر نمودند و بدینوسیله شهر را برای دفاع آماده کردند.

مهاحمین، شهر را محاصره نمودند و چندین مرتبه کوشش کردند که به شهر رخنه کنند، اما هر بار ناکام شدند، سر انجام خداوند طوفان شدیدی را بر آنان مسلط نمود و آنها را در حالی که با ذلتُ خواری بزرگی روبروشده بودند مجبور به عقب نشینی کرد.

اکنون مدینه استقرار یافته بود، چنانکه در تمام سالهای طلایی حکومت اسلامی، بویژه در عهد نبوی وراشدی (مدینه منوره) به عنوان مرکز اسلام و پایتخت خلافت اسلامی تلقی می شد که مسلمانان جهت دیدار و مشرف شدن به حضور آنحضرت ﷺ بدانسو می شتافتند، تا علاوه بر ادای نماز در مسجد مقدس پیامبر، خدمت حضرتش، عرض سلام و ادب نمایند، بارشد روز افزونِ جمعیت، و گسترش دامنهء اسلام، احساس نیازگردید که مسجد نبوی توسعه داده شود، لذا رسول خدا ﷺ در سال هفتم قمری برای اولین بار مسجد را توسعه دادند.

سپس حضرت عمر فاروق ﷺ در دوران خلافتش در سال هفدهم قمری مسجد را توسعه داد.

ودر سال سی ام(30) قمری حضرت عثمان ﷺ سومین توسعه را به مسجد اضافه نمودند، البته اینبار مسجد باسنگهای حکاکی شده و زیبا باز سازی گردید.

آری، از همین مسجد نبوی بود که گروههای دعوت و جهاد تشکیل می شد، و به اقصی نقاط جهان می شتافت، چندین سال بیشتر طول نکشید که شبه جزیره عربستان، شام، عراق، مصر و شمال آفریقا به زیر پرچم اسلام در آمدند، در دوران اموی ها که مرکز

خلافت اسلامی به دمشق منتقل گردید، آن شورو غوغا و کشمکشهای زندگی سیاسی نیز از مدینه رخت بربست، و مدینه به شهری آرام مبدل شد، اما رشد و ترقی همچنان ادامه داشت، باغها، و کشتزارها رونق فراوان یافت، و تا کناره وادی عقیق بقدری نسیم شادابی و تازگی می دمید که دیگر جائی برای ساختن نبود، علم و فرهنگ اسلامی پیشرفت قابل توجهی نمود، این وضعیت تا نیمی از دوره عباسیان نیز ادامه یافت، در آغاز این دوران، امام مالک بن أنس/ به عنوان یک عالم برجسته از مدیننه بروز نمود که حلقهء درسش بسیار گسترده بود، از جمله بارزترین شاگردانش حضرت امام شافعی/ را می توان نام برد.

خلاصه اینکه به استثنای بعضی فتنه ها و آشوب هایی که در قرن اول و دوم واقعاً درد ناک بود، در مجموع مدینه شهر نسبتاً آرامی بود و رونق وپیشرفت علمی بر آن غالب بود، و مسلمانان همواره جهت أدای نماز در مسجد مدنیه و عرض سلام به خدمت رسول خدا ص از هرسو به این شهر مقدس روی می آوردند.

در همین دوران بود که مهدی خلیفه عباسی نیز دستور داد مسجد نبوی توسعه یابد و ساختمان قدیمی اش ترمیم گردد.

در قرن سوم هجری در بخش های مختلف زندگی نوعی رکود حاکم گردید.

آبادی شهر، خودش را جمع کرد، خانه های اطراف وادی عقیق به ویرانه تبدیل گردید، امنیت متأثر شد، و حمله به کاروانهای حجاج افزایش یافت، در سال(263) قمری برای اولین بار مدینه خودش را در هم کشید و در احاطه یک دیوار دفاعی قرار گرفت و سپس، این دیوار چندین بار تجدید بنا گردید و توسعه داده شد تا آبادی های نسبی شهر را در بربگیرد، این مد و جزر همچنان تا قرن دهم همجری ادامه یافت.

در سال (578)قمری که جنگهای صلیبی به اوج خودش رسیده بود، أرناط، یکی از فرماندهان صلیبی، یک دسته جنگی را مأمور حمله به مدینه کرد، این دسته توانست مخفیانه از طریق کشتی، خودش را به دریای سرخ، و سپس ساحل ینبع برساند و آنگاه پیاده به سوی مدنیه حرکت کند، اما نیروهای صلاح الدین ایوبی که آنها را دنبال می کردند در چند کیلومتری مدینه بر آنان تاختند که خوشبختانه بیشترشان را کشته و بقیه را أسیر کردند وبدین ترتیب خداوند مدینه را از شر آنان نجات بخشید.

در پنجم ماه رجب سال 654 قمری بود که آتش فشانی بزرگی در شرق مدینه منفجر گردید و سنگ های ذوب شده همانند سیلی خروشان به سوی مدینه سرازیر شد اما بلطف خداوند مهربان بزودی مسیرش را عوض کرد و به شمال روی آورد، انفجاروپرش سنگها تا حدود سه ماه ادامه داشت.

در سال 886قمری مسجد نبوی دچاریک آتش سوزی گردید که علتش جرقه ای بود که از برق آسمانی تولید گردید،قسمت زیادی از مسجد سوخت و ویران شد اما حجرهء شریفهء رسول خدا ص سالم ماند، بلا فاصله مسجد با کمک سلطان قای تبای ترمیم و بازسازی گردید.

در این سالها مدارس قرآنی و رباط های زیادی ساخته شد که علماء و طلاب و مجاورین را در خود جای می داد.

در قرن دهم هجری خلافت عثمانی ها آغاز گردید که پس از آن مدینه توسط آنها اداره می شد، طی چهارقرن خلافت آنان مدینه شاهد تحولات زیادی بوده است از جمله:

دیوار شهر مدینه بازسازی گردید، و برای دفاع شهر،قلعهء بزرگ و محکمی‌ساخته شد.

دستهء نظامی ویژه ای جهت تأمین امنیت در مدینه مستقر گردید که عملا در أمنیت شهر بسیار نقش مؤثری داشت.

وحمله به کاروانهای حجاج، و دزدی و غارتگری تا حدزیادی کنترل گردید.

متأسفانه در یک عرصه ضعف اداری شدیدی احساس شد و میان فرماندهان نظامی برسرقدرت اختلافاتی در گرفت، که در نتیجه آن، نا امنی، مجدداً سربر آورد و دزدیها و غارتگری ها از سر گرفته شد و تا پشت دروازه های شهر رسید، حتی در داخل شهر نیز آشوب و فتنه بروز کرد أما بحمدالله اوضاع مهار گردید و بزودی امنیت باز گشت.

در سال 1220قمری أهالی مدینه باحرکت دعوت واصلاح بیعت نمودند و بدین ترتیب أولین حکومت آل سعود را پذیرفتند و شش سال در سایهء آن با امنیت و آسایش زندگی کردند.

اما طوسون باشا فرزند محمد علی باشا مدینه را اشغال کرد وبه دولت عثمانی بازگرداند.

در سال 1265 قمری کار توسعه و بازسازی مسجد نبوی آغاز گردید و دوازده سال بطول انجامید که خوشبختانه بسیار جالب ساخته شد.

در سال 1318 قمری مدینه از طریق یک ایستگاه بی سیم بزرگ و نیرومند با استانبول مرتبط گردید و بدین ترتیب مؤفق شد با دیگر ایستگاههای مربوطه نیز رابط بر قرارکند.

در سال 1326 قمری خط راه آهن از طریق دمشق به مدینه رسید و این أمر درزندگی اقتصادی و اجتماعی و عمرانی مدینه تحولات عظیمی ایجاد نمود، جمعیت مدینه ازده هزار به هشتاد هزار افزایش یافت، تجارت بسیار رونق یافت و سرمایه و وسایل فزونی گرفت.

در سال 1334 قمری با آغاز جنگ جهانی اول در مدینه نیز مرحله دشواری پیش آمد، فخری باشا فرمانده نظامی عثمانی ها، نیروهای زیادی را جهت دفاع در مدینه و أطراف آن مستقر گردانید، و خطوط دفاعی محکمی در أطراف شهر احداث نمود، و در مقابل نیروهای شریف حسین و هم پیمانانش که قصد اشغال مدینه را داشتند شدیداً مقاومت نمود. فخری أهالی مدینه را ترغیب کرد که از شهر بیرون بروند، عده ای را نیز بازور اخراج کرد، خانه هاو محله ها از سکنه خالی شد و کسانی که در شهر مانده بودند بعلت طولانی شدن محاصره، و گرانی و کمبود آذوقه در معرض هلاکت قرار گرفتند، این محاصره سه ساله، تنها زمانی پایان یافت که در سال 1337قمری دولت عثمانی سقوط کرد و نیروهایش منطقه را ترک گفتند.

أشراف به شهر داخل شدند و إداراهء أمور را بدست گرفتند، برای مدت کوتاهی مدینه آرام بود. در این دوران جمعیتش از پانزده هزار نفر تجاوز نمی‌کرد.

باز إداره ضعیف گردید و آشوب و فتنه سرکشیدُ وضعیت اقتصادی مردم روبه ضعف گرائید. بخصوص پس از آنکه أشراف با نیروهای سعودیها که به شهر نزدیک شده بودند درگیر شدند کاملاً آشکار بود که تنها راه نجات پیوستن به حرکتی است که جهت متحد کردن عربستان بزرگ به رهبری ملک عبد العزیز بن عبد الرحمن آل سعود آغاز شده است.

در نوزدهم جمادی الأولی سال 1344قمری بود که هیئت نمایندگی مدینه پشتیبانی اش را از ملک عبدالعزیز اعلان کرد، این پیمان فرخنده اولین گامی بود که در جهت

مرحله درخشانی از تاریخ نوین مدینه برداشته می شد، مرحلهء آرامش و استقرار، ترقی و بالندگی، و دهش و بارآوری.

در بیست و سوم ربیع الثانی 1345قمری بودکه ملک عبدالعزیز شخصاً از مدینه دیدن کرد وبامردم مدینه و نمایندگانی از قبائل أطراف ملاقات نمود.

در سال 1370قمری ملک عبدالعزیز دستور توسعه مسجد نبوی را صادر نمود، زمینهای اطراف مسجد خریداری گردید، و رواقهای شمال برداشته شدُ و باز سازی گردید که بدین ترتیب بیش از شش هزارمتر مربع به مساحت قبلی مسجد افزوده شد اینک ساختمان جدید مسجد بشکل بسیار زیبا و نوینی در آمده بود که با ایوانهای بزرگش هزاران نماز گذار را در خود جای می‌داد.

آبادی مدینه گسترش چشمگیری یافت و حجم شهر دو چندان گردید، ...

در سال 1381قمری دانشگاه اسلامی مدینهء منوره تأسیس گردید و صدها تن از فرزندان أمت اسلامی برای آموزش علوم اسلامی بسوی این دانشگاه نوین روی‌آوردند.

دانشگاه إسلامی امام محمد بن سعود و دانشگاه ملک عبدالعزیز نیز هر کدام دانشکده در مدینه گشودند.

همزمان، مجله فرهنگی المنهل، و چندی بعد روزنامهء المدینه نیز آغاز بکار نمود، و بدین ترتیب فعالیتهای فرهنگی و آموزشی شدّت گرفت.

در دههء أول قرن پانزدهم هجری قمری مدینهءمنوره تقریباً در تمامی عرصه ها شاهد یک انقلاب بزرگ عمرانی و فرهنگی بود، ابتداء خادم حرمین شریفین ملک فهد بن عبد العزیز دستور داد کمیتهء مستقلی از وزیران تشکیل گردد تا برأمر توسعه و زیبا سازی مدینه و حرم نبوی نظارت مستقیم داشته باشد، و بدنبال آن هیئت وزیران چندین جلسهء ویژه دایر نمود و طرح بسیار جامعی را تصویب کرد که براساس آن، انقلاب عمرانی، مرحله بسیار گسترده ای را پشتِ سرمی گذراند، این طرح دوبخش خیلی مهم داشت یکی توسعه و باز سازی مسجد نبوی و دیگری بازسازی و زیباسازی منطقه مرکزی شهر مدینه.

در پانزدهم ماه صفر سال 1405قمری، خادم حرمین شریفین این طرح را افتتاح نمود، و بدین ترتیب عملا کار آغاز گردید، محله های کاملی در أطراف مسجد، باقیمت بسیار

بالاخریداری گردید، و بنفع مسجد از میان برداشته شد، پایه های ژرف و عمیقی حفر گردید و ماشین آلات بزرگ و پیشرفته ای بکار افتاد این کار بدون اینکه خللی در اقامهء نمازها ایجاد گردد باتلاش های شبانه روزی، نُه سال ادامه داشت.

پی گیری و سر پرستی شاهزاده عبدالمجید امیر مدینه منوره، در دقت عمل وسرعت بخشیدن به کار نقش بسزایی ایفا نمود.

سرانجام کار بپایان سید و خادم حرمین شریفین در سال 1414قمری آنرا برای بهره برداری افتتاح نمود، توسعهء جدید،هشتاد ودوهزارمترمربع به ساختمان قدیمِ مسجد افزود.

بالای پشت بام نیز طوری ساخته شدکه هزاران نماز گذار می توانند در آن به عبادت بپردازند، و زیر زمینیهای دور حرم، علاوه از حمام و دستشوی و وضو خانه بقیه آن پارکینک ساخته شد که برای پنج هزار ماشین ظرفیت دارد.

علاوه برآن در فاصلهء هفت کیلو متری حرم نبوی یک دستگاه کلرسردکن خیلی بزرگ ساخته شدکه توسط لوله های زیرزمین به مسجدوصل گردیده وتمامی مسجد ر امی‌تواند سرد کند.

مسجد نبوی پس از اجرای این طرح عمرانی مؤفق به یک مجتمع عمرانی منحصر به فرد تبدیل گردیده است که زائران با خیالی آرام و قلبی مطمئن در آن به عبادت می‌پردازند.

قسمت دوم این طرح عمرانی بزرگ بازسازی و زیبا سازی منطقه مرکزی است.

این طرح در زمنیی به مساحت دوونیم میلیون مترمربع دردست اجرا قراردارد که نصف آن زیر بناست و نصف دیگر را صحن ها، جاده ها، پیاده روها، قبرستان بقیع، و دیگر متعلقات در برمی گیردکه بسیار منسجم و دقیق ساخته خواهد شد.

بنا بر مفاد این طرح اکنون چندین آپارتمان مسکونی تجاری آماده بهره برداری است که هر کدام آن صدها ویلا و اُتاق مسکونی و صدها مغازه و فروشگاه را در بر دارد، که باسیستم های پیشرفته و جدید ساخته شده است.

اکنون شهر زیبای مدینه که در هر دو بعد تمدّن و معنویت می درخشدُ با تازه ترین و سایل پیش رفتهء امروزی مجهز گردیده در سایهء حرم نبوی آماده است از زائران و مهمانان

عزیزش پذیرایی کند و اسباب آسایش و رفاه آنان را فراهم آورد.

علاوه بر آن طرحهای دیگری نیز برای زیباسازی مدینه تصویب شده بود از جمله توسعه و باز سازی مساجد تاریخی که در رأس آن اولین مسجد اسلام، مسجد قباء قرار دارد.

ساختمان قدیمی مسجد قباء برداشته شد و از نوباز سازی گردید،، و بگونه ای توسعه داده شد که هیئت اصلی مسجد تغییر نکند، اکنون مساحت آن با متعلقات به سیزده هزار(13000)متر مربع می رسد.

و اطراف مسجد نیز به شکل بسیارزیبایی طراحی گردیده که اکنون بامساحت جدیدش یک یادگار عمرانی کم نظیر بشمار می رود.

مسجد مهم و تاریخی دیگری نیز بر دروازه ورودی مدینه منوره درمنطقه ذی‌الحلیفه قرار گرفته است این مسجد که میقات نام دارد، جایی است که حجاج از آنجابرای حج و عمره احرام می بندند.

مسجد نیز، بنابر دستور خادم حرمین شریفین باز سازی گردید مساحت کلی آن نودهزار(90000) متر مربع است که برای پنج هزار نماز گذار ظرفیت دارد.

در ضمن شهر داری مدینه منوره در این انقلاب عمرانی نقش بسیار مؤثری داشته است بخصوص در ساختن پارکها و بلوارها و آبشارهای جالب که همهء اینهابرزیبای شهر افزوده است، تا اهالی شهر و زائران عزیز بتوانند در آن با آسایش زندگی کنند و باقلبی مطمئن و دلی آرام به انجام عبادات و چشیدن حلاوت ایمان بپردازند.

یکی دیگر از شاخصهای زیبا و درخشان مدینهءمنوره، که تارنخ پرافتخار و مبادی ایمانی آنرا به نمایش می‌گذارد، مجتمع بزرگ چاپ و نشر قرآن کریم است، که بی تردید بزرگترین مرکز علمی صنعتی در سطح جهان بشمار می رود، و به گونه ای تخصصی به خدمت قرآن کریم مشغول است.

در این مجتمع چندین عالم و دانشمند و قاری قرآن و پژوهشگر متخصص مشغول کارو و نظارت بر چاپ قرآن کریم هستند این چاپخانه که بهترین و پشرفته ترین ماشین آلات چاپ را در اختیار دارد، علاوه بر چاپ نص قرآن کریم در زمینهء چاپ ترجمه این کلام مقدس نیز به چندین زبان زندهء دنیا مشغول است.

بخش ویژه ای نیز به ضبط نوار اختصاص دارد که در سطح گسترده ای تا کنون میلیون ها نوار ضبطُ توزیع نموده است.

تعداد قرآنهایی که تاکنون این چاپخانه بی نظیرجهان بچاپ رسانده از صدوسی میلیون متجاوزاست، تا باشد که مدینه منوره آن رسالت واقعی خویش را که در عصر طلایی پیامبر**ص** بدوش گرفته بود و آن تحول بزرگی را که در عصر ابوبکرصدیق و عثمان ذی النورینﷺ شاهدش بود در خاطره ها زنده کند.

رسالت و مسئولیت جمع آوری قرآن و سپس توزیع آن به مراکز جهان اسلام.

بینندگان عزیز! آنچه مشاهده کردید و شنیدید بخشی از تاریخ درخشان مدینه منوره بود، امید واریم که عشق و محبت مدینه تا ابد در دلهای مان زنده و جاوید بماند زیرا پیامبر محبوبمان **ص**

اینگونه دعا فرمودند: پروردگارا! همچنانکه محبت مکه را در دلهایمان جای دادی محبت مدینه را نیز جای بده و بلکه بیشتر از آن . **اللهم حبب إلینا المدینة کحبنا لمکة أو أشد حبّاً**.

خدایا! این دعا را از همه مان اجابت بفرما.

خداوند یار و یاورهمهء مسلمین جهان باد

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته

تعمیر و توسعهٔ مسجد نبوی در طول تاریخ

اقتباس و ترجمه: عبدالله حیدری

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

«إنما يعمر مساجد الله من آمن بالله و اليوم الآخر»

هنگامی که پیامبر خداص از مکه مکرمه هجرت فرموده و به مدینه منوره رسیدند، انصار مدینه برای پذیرایی از حضرتش بر یک دیگر سبقت می جستند، و هر کس می کوشید لجام شتر آنحضرت را بطرف خانهء خود بکشد، أما آنحضرت مکرراً می فرمودند، شتر را رها کنید زیرا که وی مأمور است درجای خاصی زانو بزند، شتر همچنان به راهش ادامه می داد تا اینکه در وسط شهر مدینه در یک خرمنگاه خرما زانو زدز

این زمین از دو تا یتیم بود که پیامبر ص آنرا خریدند و مسجد نبوی را در آن بنیان گذاری نمودند، پس که انتخاب جای مسجد با راهنمایی پروردگار صورت گرفت. مساحت مسجد که بشکل مربع ساخته شده بود تقریباً هزاروشصت (1600) متر مربع بود، آن زمان قبله بسوی بیت المقدس بود که در شمال واقع می‌شد.

هنگامی که دستور تحویل قبله بسوی کعبه در مکه مکرمه توسط وحی نازل گردید، تعمیر اندکی در ساختمان مسجد بوجود آمد و آن اینکه دروازه جنوبی بسته شد و دروازه ای از طرف شمال باز گردید.

در سال هفتم هجری تعداد مسلمانان زیاد شد که مسجد گنجایش همهء آنها را نداشت، لذا پیامبر اکرم ص دستور توسعهٔ آنرا صادر نمودند، که از دو طرف مغرب و شمال توسعه داده شد، مقدار اضافه شده هزاروچهاروصدوپانزده(1415) متر مربع بود، اکنون مساحت کلی مسجد به دوهزاروچهارصدوهفتادوپنج(2475) متر مربع می رسید.

توسعهٔ دوم در عهد حضرت عمر فاروق ﵁ در سال هفدهم هجری صورت گرفت، مسجد از نو باز سازی گردید، و حدود هزاروچهارصد(1400)متر مربع از سمت جنوب و غرب و شمال به آن افزوده شد، که اینک مساحت کلی آن به سه هزار وپانصدوهفتادوپنج(3575)متر مربع رسیده بود.

در سال بیست نُه(29) هجری حضرت عثمان ؓ مسجد را باسنگ باز سازی نمود و از جهات جنوب و شمال و مغرب 496 متر به آن افزود، که در نتیجه، مساحت کلی مسجد به چهارهزاروهفتادویک(4071) متر مربع رسید.

در سال 88 هجری خلیفه أموی ولید بن عبد الملک دستور باز سازی و توسعهٔ مسجد را صادر کرد، سر پرستی این کار را حضرت عمر بن عبد العزیز ؓ که استاندار مدینه بود بعهده داشت، از جهات مشرق و مغرب و شمال مسجد توسعه یافت، و به جز حجرهء حضرت عایشه ؓ که در آن رسول گرامی ص و دو یار باوفایش حضرت ابو بکر و عمر ؓ دفن بودند بقیهٔ حجرات نبوی در این توسعه ضمیمه شد و برای أولین بار محراب تو خالی بشکل رائج امروزی، و مناره هایی جهت بلند کردن اذان به مسجد افزوده شد.

پس از این توسعه مساحت کلی مسجد به شش هزاروچهارصدوچهل(6440)متر مربع بالغ گردید.

در سال صدوشصت ویک (161) قمری مهدی خلیفهء عباسی دستور داد مسجد توسعه داد شود وترمیم گردد. بعضی دیوارهایش بازسازی گردید و از جهت شمال حدود 2450 متر مربع به آن افزوده شد، که در نتیجه مساحت مسجد به 8890 متر مربع رسید، در سال 654 قمری مسجد بر اثر اشتباهی که از یک فراش مسجد سر زد دچار آتش سوزی بزرگی گردید، این بار به همان شکل اول بازسازی گردید و چیزی به آن افزوده نشد.

در قرن نهم هجری در عهد سلطان أشرف قایتبای بعضی اجزاء مسجد باز سازی شد اما بدنبال آن بر أثر یک جرقّه آسمانی که منارهٔ بزرگ مسجد را هدف گرفت آتش سوزی مخُوفی مسجد را بلعید، بلافاصله به دستور سلطان اشرف قایتبای باز سازی گردید و از طرف شرق 120متر مربع به آن افزوده شد که مساحت کلی مسجد به (9010)متر مربع رسید.

در عهد سلطان عبد المجید عثمانی در سال 1265 قمری مسجد باز سازی شد و از جانب شمال یک ساختمان دو طبقه با مساحت 1293 متر مربع به مسجد افزوده شد، که در نتیجه آن مساحت کل مسجد به ده هزاروسیصدوسه (1033) متر مربع رسید.

در سال 1370 قمری بنا بر حکم ملک عبد العزیز آل سعود دیوارها و رواقهای شرق و غرب و شمال مسجد ترمیم گردید و حدود 6420 متر مربع به آن افزوده شد که مساحت کلی آن به 16327متر مربع رسید.

باوجود اولین توسعه سعودی ها، هنوزهم مسجد نبوی احتیاج به توسعه داشت چون تعداد زائران هر سال رو به افزایش بود، لذا ملک فیصل بن عبد العزیز در سال 1393 قمری تصمیم گرفت مجدداً مسجد را توسعه دهد، لذا زمینی که در غرب مسجد نبوی واقع بود برای نماز اختصاص داد، که با نصب کردن بلند گوُ، چترهای بزرگ و پنکه های سقفی عملاً این زمین برای نماز آماده شد.

در هیجدهم 18 رجب 1397 قمری ملک خالد بن عبد العزیز آل سعود زمینی که در جنوب غرب حرم نبوی واقع بود برای خدمت زائران و نماز گذاران اختصاص داد، که قسمتی از آن برای نماز و بقیهٔ برای پارکینک ماشین های زوار آماده شد، مساحت این زمین 43000 متر مربع بود.

در سال 1405 قمری خادم حرمین شریفین ملک فهد بن عبد العزیز دستور بزرگترین تعمیر و توسعه در تاریخ مسجد نبوی را صادر نمود، این انقلاب عمرانی بزرگ با پیگیری و سر پرستی شاهزاده عبد المجید استاندار وقت مدینه منوره آغاز شد، و 9 سال بطول انجامید، 82000 متر مربع به ساختمان مسجد افزوده شد که بعد از این توسعه مساحت کل ساختمان مسجد به (98327) نودوهشت هزاروسیصدوبیست وهفت متر مربع رسید.

علاوه برآن صحنها، حمامها، وضوء خانه ها و پارکینکهای مختلفی نیز در اطراف مسجد احداث گردید، که کل مساحت مسجد و متعلقات آن به(400327) چهارصدهزاروسیصدوبیست وهفت متر مربع رسید.

اخیرا در عهد ملک عبدالله بن عبدالعزیز نیز توسعه أی شروع شده که جزئیات را بعدها انشاءالله ارائه خواهیم کرد.

التماس دعای خیر برادر شما
عبدالله حیدری مدینه منوره
پایان حج 1430 هـ ق
آذرماه 88 شمسی

تاريخ مصور مدينه منوره

تهيه و عرضه: مركز پژوهش و تحقيات مدينه منوره

ترجمه: عبدالله حيدری
1430 هـ ق

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

8-9ـ نقشه مدينه منوره در عصر شريف نبوی. نام مهمترين آثار طبيعی ونحوه تمركز سكونت قبايل در آن مشاهده می شود.

10-11- تصويری ماهواره ای از مكه مكرمه ومدينه منوره ومنطقه ای كه در بين آن دو واقع است. در اين تصوير راه واماكنی كه پيامبر گرامیص در سفر هجرت از آنها عبور كرده اند مشخص شده است.

12- 13- تصوير ذهنی از مسجد شريف نبوی هنگام تأسيس آن كه حجره حضرت عايشه صديقهل در جنوب شرق آن ديده می شود.

14-15ـ منظره ای عمومی از مدينه منوره از سال (1325)هـ ق ـ (1908)م. وبخشی از ديوارهايی كه در آن زمان شهر مدينه را احاطه می كرده به چشم می خورد.

16- 17- در سال (1325)هـ ق ـ (1908)م.

18-19- مدينه منوره از سال (1357)هـ ق ـ (1932)م وبخشی از ديوار اول آن ديده می شود كه سليمان قانونی از سلاطين عثمان آنرا در سال (939)هـ ق – (1532) م باز سازی كرد.

20- مسجد شريف نبوی ـ بام بنای عثمانی.

21- خيابان عينيه ـ يكی از مهمترين خيابانهای قديمی در مدينه منوره اين خيابان از مناخه به باب السلام در مسجد شريف نبوی منتهی می شد.

22-23- مدینه منوره آنگونه که در تصاویر ماهواره ای دیده می شود.

24-25- منظره‌ای شبانه از مدینه منوره ـ عکس از فضا.

26-27- مسجد شریف نبوی منظره ای از خارج این تصویر از زاویه شمال غرب گرفته شده است.

28-29- مواجهه شریفه جای‌ی که مردم برای سلام دادن به پیامبر گرامی ص ودو یار باوفایشان ابوبکر صدیق وعمر فاروقب می ایستند.

30- بخشی از روضه شریفه ومحراب را ملاحظه می کنید جای‌یکه پیامبر گرامیص در آنجا می ایستادند وبرای صحابهش اقامه نماز می کردند.

31- محراب سلیمانی یا محراب حنفی که مقابل منبر شریف از غرب نزد ستون سوم واقع است. سال ساخت این محراب (860)هـ ق است.

32- بخشی از ساختمان عثمانی در مسجد شریف نبوی.

33- بخشی از روضه شریفه ـ منبر فرستاده سلطان مراد عثمانی نیز دیده می شود این منبر در جای منبر پیامبر گرامیص ساخته شده است.

34- 35- بخشی از رواقهای توسعه بزرگ مسجد شریف نبوی.

36- 37ـ نمونه‌ای از قبه‌های متحرک وتزئینات آن در ساختمان توسعه ملک فهد/.

38-39- صحن داخلی مسجد شریف نبوی که باجترهای زیبای اتوماتیک پوشانده می شود.

40-41- جنوب مسجد شریف نبوی چنانکه ملاحظه می کنید ساختمان عثمانی از سایر توسعه ها معلوم می شود.

42-43- مسجد شریف نبوی ـ جنوب شرق.

44-45- مسجد شریف نبوی ـ جنوب غرب.

46-47ـ منظره ای فضای‌ی از مسجد قباء بعد از توسعه اخیر سال (1406)هـ ق ـ (1986)م.

48- مسجد قباء از داخل منبر ومحراب را ملاحظه می کنید که با آیات قرآن کریم مزین شده است.

49- مسجد قباء منظره‌ای شبانه.

50-51- مسجد قباء از داخل رواقهای وسیع وچترهای صحن داخلی را ملاحظه می کنید که بگونهٔ اتوماتیک باز وبسته می‌شود.

52-53- مسجد قباء از داخل زیبا ومنحصر به فرد.

54-55- قبرستان بقیع قبرستان اصلی اهل مدینه از عصر پیامبر گرامی‌ص تا کنون روایت می شود که بیش از ده هزار صحابه در این قبرستان دفن شده اند.

56-57- بخشی از قبرستان بقیع ـ کبوتران مدینه را ملاحظه می کنید که با امنیت واطمینان در آن دانه می‌چینند.

58-59- منطقه شهدای احد که قبرستان شهدای احد و در رأس شان حضرت حمزه بن عبد المطلب﵁ وکوه احد وکوه رماۀ (تیراندازان) را در بردارد.

60-61- کوه عینین که کوه رماۀ (یا تیراندازان) نیز نامیده می شود، زیرا پیامبر گرامی‌ص در غزوه احد پنجاه نفر تیرانداز بر آن گماشتند تا جبهه مسلمین را حمایت کنند، این کوه کوچکی است که 180 متر طول و40 متر عرض دارد وروبروی قبرستان شهداء احد قرار گرفته است.

62-63- کوه احد، مشهورترین کوه در مدینه منوره.

64-65- بخشی از کوه احد ودره ای را ملاحظه می کنید که اهل مدینه می گویند پیامبر گرامی‌ص در اثنای غزوه احد در آنجا بالا رفته اند.

66-67- مسجد شریف نبوی بعد از توسعه خادم حرمین شریفین ملک فهد رحمت الله علیه.

68-69- مسجد قبلتین ـ یکی از مساجد عصر نبوی، که متعلق به قبیله بنی سلمه خزرجی بود این مسجد در پنج کیلو متری غرب مسجد نبوی واقع است.

70-71- مسجد قبلتین یکی از مساجد تاریخی در مدینه منوره.

72-73- مسجد قباء منظره ای عمومی از خارج.

74-75- منطقه فتح ـ که در دامنه غربی کوه سلع واقع است، وشامل مسجد فتح و مساجد دیگری است که بنا بر روایات در جاهایی ساخته شده که بعضی صحابه در اثنای غزوه در آن سنگر داشته اند.

ومسجد فتح مسجد کوچکی است که در جایی ساخته شده که در اثنای غزوه احزاب خیمه رسول الله ص در آنجا نصب شده بوده است.

76-77- منطقه فتح ـ در سمت راست تصویر مسجد فتح ملاحظه می شود که در جایی ساخته شده که در غزوه احزاب خیمه رسول اللهص در آن نصب بوده است.

78-79- کوه سلع ـ منظره ای از شمال شرق که امتداد کوه را نشان می دهد.

80-81- مسجد جمعه ـ در جایی ساخته شده که پیامبر گرامیص اولین نماز جمعه را در مدینه برای مسلمین اقامه کردند ودر محله بنی سالم بن عوف از قبیله خزرج واقع بود.

82-83- مسجد شریف نبوی منظره ای عمومی از خارج.

84-85- مسجد بنی معاویه ـ مسجد اجابه نیز نامیده می شود یکی از مساجدی که رسول الله ص در مدینه در آن نماز خوانده اند.

86-87- مسجد شریف نبوی گنبد سبز را ملاحظه می کنید که برروی مرقد شریف رسول اللهص ودو یار با وفایشان ابوبکر صدیق وعمر فاروقل ساخته شده است.

88-89- مسجد سجده یا مسجد ابوذر ـ در یکی از جاهایی ساخته شده که پیامبر گرامیص در آن نماز خوانده اند.

90-91- مسجد میقات (ذو الحلیفه) که اهل مدینه و زائران برای ادای مناسک حج وعمره از اینجا احرام می بندند وعازم مکه مکرمه می گردند.

92-93- مسجد شریف نبوی ـ یک گوهر عمرانی منحصر به فرد.

94-95- مسجد حضرت علی بن ابی طالبؓ ـ این مسجد در یکی از جاهایی ساخته شده که پیامبرگرامیص در آن نماز عید اقامه می کردند.

96-97- این تصویر مشتمل است بر مسجد الغمامه در سمت راست ومسجد حضرت ابوبکر صدیقؓ در سمت چپ، این دو مسجد در اماکنی ساخته شده که پیامبر گرامیصدر آنجا نماز عید اقامه می کرده اند چنانکه اندکی دورتر مسجد شریف نبوی از طرف غرب ملاحظه می شود.

98-99- منطقه مرکزی مسجد حضرت ابوبکر صدیقؓ را ملاحظه می کنید که در یکی از عیدگاهای پیامبر گرامیص ساخته شده است.

100-101- مسجد حضرت عمر بن خطابؓ ـ در یکی از جاهایی ساخته شده که پیامبر گرامی**ص** در آن نماز عید اقامه کرده اند.

102-103- مدینه منوره منظره ای عمومی.

104-105- مسجد الغمامه در یکی از جاهایی ساخته شده که پیامبر گرامی**ص** در آن نماز عید اقامه می کرده اند.

106-107- مسجد قباء دومین مسجد مشهور وتاریخی مدینه منوره (که در قرآن کریم ازآن یاد شده است سوره توبه آیه 108)

108-109- منطقه العنبریه، در سمت راست تصویر بخشی از ایستگاه قطار حجاز را ملاحظه می کنید.

110-111- بخش دیگری از ایستگاه قطار حجاز که سلطان عبد الحمید ثانی رحمت الله علیه آنرا ساخته است.

112-113- نمونه ای از قطارهایی که در خط آهن حجاز کار می‌کرده است.

114-115- مسجد شریف نبوی جنوب غرب.

116-117- وادی عقیق ـ وادی مبارک نیز نامیده می شود، که از مشهورترین وادی های مدینه منوره است. پیامبر گرامی**ص** در مورد این وادی فرموده اند «**أتانی اللیلة آت من ربی فقال صل فی هذا الوادی المبارك**» دیشب قاصدی از نزد پروردگارم آمد وفرمود: در این وادی مبارک نماز بخوان.

118-119- تصویر دیگری از وادی عقیق در انتهای تصویر کوه «عیر» را ملاحظه می کنید. عیر کوهی است که رسول گرامی**ص** آنرا از طرف جنوب غرب حد حرم مدینه قرار دادند.

120-121- باغ سقیفۀ بنی ساعدۀ. این باغ در جایی ساخته شده که مسلمانان پس از وفات رسول معظم **ص** با ابوبکر صدیقؓ بیعت نمودند.

122-123- بخشی از حره شرقی در مدینه منوره ـ حرۀ : سنگهای سوخته سیاهی هستند که از شرق وغرب مدینه منوره را احاطه کرده اند.

124-125- بقایای قصر سعید ابن العاص، یکی از مشهورترین قصرهایی که در عصر اموی در کناره وادی عقیق وجود داشت.

126-127- مسجد قباء بعد از توسعه اخير تصويرى شبانه وزيبا.

128-129- بخشى از هتل‌ها وبرجهاى منطقه مركزى.

130-131- وسعت وزيبايى خيابانهاى جديد مدينه منوره منحصر به فرد است.

132-133- وسعت وزيبايى خيابانهاى جديد مدينه منوره منحصر به فرد است.

134-135- اخيرا چند پل وتونل در مدينه منوره ساخته شده كه وسعت و زيبايى آن فوق العاده است.

136-137- تنوع كالا در بازارهاى مدينه منوره براى برآوردن نياز زائران.

138-139- بخشى از بازار سبزى وميوه در مدينه منوره.

140-141- مسجد شريف نبوى منظرى عمومى از خارج.

142-143- نمونه اى از خرماهاى منحصر به فرد مدينه منوره.

144-145- از باغهاى مدينه منوره.

146-147- از باغهاى مدينه منوره.

148-149- مسجد شريف نبوى بعد از توسعه بزرگ خادم حرمين شريفين ملك فهد رحمت الله عليه.

150-151- منظرى عمومى از شهر بدر، غزوه تاريخى بدر كه در سال دوم هجرى اتفاق افتاد وخداوند مسلمين وپيامبرگرامى**ص** وصحابه گرامى**ش** را بر مشركان قريش پيروز گردانيد در همين منطقه بوقوع پيوست.

152-153 العدوة الدنيا (سورهء انفال آيه 42) - كثيب الحنان ـ (تپه ريگ نرم) كه پيامبرگرامى**ص** وصحابه قبل از آغاز غزوه بدر در آن خيمه زدند.

154-155- ميدانى كه در آن غزوه بدر واقع شده است، در سمت راست تصوير مسجد العريش را مى بينيد.

156-157- مسجد شريف نبوى ـ منظرى شبانه.